

GABRIELA FRUNZĂ
Institutul de Filologie
(Chișinău)

**INTERACȚIUNEA DINTRE VOCALE ȘI TRIF-
TONGUL [IAU] ÎN LIMBA ROMÂNĂ
LITERARĂ ȘI ROSTIREA SPONTANĂ**

În limba română există paisprezece triftongi. Doisprezece încep c-un element semivocalic + vocală și se termină în semivocală [iaî, iau, eai, ioi, iui, etc.]. Aceștia se mai numesc triftongi *echilibrați*. Doi triftongi încep cu două semivocale consecutive și finisează cu o vocală [ioa, eoa]. Aceștia sunt triftongii *ascendenți*.

În urma cercetărilor experimentale* s-a constatat că în timpul rostirii triftongilor echilibrați forța maximă a organelor articulatorii se plasează pe *vocală*, iar cea minimă pe *semivocală*. La triftongii ascendenți forța articulatorie maximă se plasează pe *vocala finală*.

Aceste trei elemente fonice rostite literar formează un segment ritmo-melodic.

În prezentul articol se urmărește cantitatea și calitatea triftongului [iau] rostit în poziție izolată. Primul component al triftongului, semivocala [i], este emis cu o apertură minimă, vârful limbii retrăgându-se de la incisivii inferiori. Vocala [a] se produce printr-o apertură maximă. Coardele vocale se contractează intens. Cel de-al treilea element fonc, semivocala [u], este articulat prin apropierea maxilarului inferior de cel superior, depărtarea buzelor de dinți, partea posterioară a limbii urcând spre palatul moale. În rezultatul mișcării limbii pe orizontală și verticală și a mișcărilor maxilarului inferior, în canalul fonator se formează trei rezonatoare: primul, la emiterea lui [i], este localizat în partea anterioară, cel de-al doilea în partea medială, la articularea lui [a], și cel de-al treilea este localizat în partea posterioară la rostirea lui [u]. Primul și ultimul rezonator se caracterizează prin dimensiuni minime, iar cel de-al doilea prin volum maxim.]

Videograma triftongului [iau] demonstrează că energia fonică a elementelor triftongului este distribuită în trei spectre: la [i] și [u] e difuz, iar la [a] este compact.

Pe spectrogramele triftongului [iau] apare un contrast vădit la distribuirea energiei fonice. Semivocalele [i] și [u] se caracterizează printr-un nivel minim de energie fonică, iar vocala [a], printr-un nivel maxim.

Analizăm calitatea triftongului [iau] în structura <i iau a>: O privesc lung, ca pe o haină, și iau altă scrisoare. (C. Petrescu, *Patul lui Procust*, p. 189).

La analiza spectrogramelor pe care am înregistrat structura am constatat că energia fonică a vocalelor și semivocalelor este distribuită în trei formați cu valorile medii:

[i] – F1 – 140 Hz, F2 – 2200, F3 – 3400, durata – 86ms, intensitatea – 110 db, tonul – 89 Hz;

[i] – F1 – 110 Hz, F2 – 1200, F3 – 3100, durata – 80 ms, intensitatea – 100 db, tonul – 86 Hz;

[a] – F1 – 900 Hz, F2 – 1800, F3 – 2100, durata – 200 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 80 Hz;

[u] – F1 – 80 Hz, F2 – 1200, F3 – 1400, durata – 60 ms, intensitatea – 60 db, tonul – 60 Hz;

[a] – F1 – 950 Hz, F2 – 1750, F3 – 3200, durata – 130 ms, intensitatea – 98 db, tonul – 86 Hz.

În timpul rostirii spontane elementele structurii își modifică calitățile fonice. Primul component, anterolinguala [i] cade, mediolinguala [a] se închide în [e], iar vocala [a], accentuată și legată în energie fonică, rezistă: *ș'ieu altî*.

La rostirea spontană triftongul [iau], aflat în poziție intervocalică, se diftonghează în ascendentul [io] în structurile: *și i-au aflat – ș'io aflat, că i-au analizat – c'io analizat, culori i-au asortat – culori i'o sortat etc.*

Asemenea structuri se atestă frecvent în LRLC.

Aducem un exemplu concludent din romanul lui E. Barbu *Principele*:

– De, i-o fi lui și-alor lui, că pe toți domnitorii *i-au* încurcat cu tămâierile și lingușirea! adăugase și dumnealui Cîrstea Voinescu, al treilea logofăt. (E. Barbu, p. 241)

Sub aspect perceptiv această structură este formată din semivocalele [i], [i], [u] și vocalele [i], [a], [î], adică din șase elemente, energia fonică a cărora posedă următoarele caracteristici acustice:

[i] – F1 – 210 Hz, F2 – 1900, F3 – 2700, durata – 100 ms, intensitatea – 100 db, tonul – 90 Hz;

[i] – F1 – 60 Hz, F2 – 1800, F3 – 2100, durata – 40 ms, intensitatea – 70 db, tonul – 90 Hz;

[i] – F1 – 70 Hz, F2 – 890, F3 – 2100, durata – 50 ms, intensitatea – 45 db, tonul – 50 Hz;

[a] – F1 – 900 Hz, F2 – 1200, F3 – 2100, durata – 120 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 96 Hz;

[u] – F1 – 80 Hz, F2 – 1100, F3 – 1800, durata – 60 ms, intensitatea – 60 db, tonul – 60 Hz;

[î] – F1 – 310 Hz, F2 – 1238, F3 – 2840, durata – 228 ms, intensitatea – 64 db, tonul – 78 Hz.

În RS semivocala închisă [i], component al diftongului descendent [ii], cade, triftongul [iau] se diftonghează în ascendentul [ii] și vocala mediolinguală [î] cade: *domnitori io-ncurcat*.

Propunem spre analiză altă structură, în care triftongul [iau] este precedat de hiat binar și urmat de vocală: *de o iau agale, de o iau onorat, și o iau întristat etc.*

Am analizat structura la aparatele electroacustice și am obținut informații obiective privind trăsăturile acustice ale fiecărei unități fonice:

[e] – F1 – 180 Hz, F2 – 2100, F3 – 3100, durata – 96 ms, intensitatea – 110 db, tonul – 111 Hz;

[o] – F1 – 110 Hz, F2 – 2200, F3 – 3100, durata – 100 ms, intensitatea – 100 db, tonul 90 Hz;

[i] – F1 – 60 Hz, F2 – 1300, F3 – 2650, durata – 60 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 70 Hz;

[a] – F1 – 950 Hz, F2 – 1800, F3 – 2200, durata – 140 ms, intensitatea – 110 db, tonul – 88 Hz;

[u] – F1 – 60 Hz, F2 – 1600, F3 – 2140, durata – 60 ms, intensitatea – 40 db, tonul – 60 Hz;

[î] – F1 – 140 Hz, F2 – 1500, F3 – 2500, durata – 110 ms, intensitatea – 100 db, tonul – 90 Hz.

La analiza auditivă a structurii au fost percepute șase elemente fonice, patru vocale și două semivocale. În acest context aducem un exemplu din romanul lui C. Petrescu *Patul lui Procust*: Îmi oferă o nouă țigară, pe care o iau îngîndurat. (C. Petrescu, p. 258)

RS denaturează considerabil înfățișarea fonică inițială a structurii. Hiatal binar [eo] se diftonghează în ascendentul [eo]. Mediolinguala triftongului, vocala [a], se anteriorizează în [e], iar vocala [i] cade: *pe careo eu 'ngîndurat*.

Examinând triftongul [iau], aflat în poziție intervocalică, adică în proces de interacțiune cu vocalele, am remarcat modificări esențiale în cantitatea și calitatea vocalelor și semivocalelor, cauzate de specificul RS: diftongarea triftongului, diftongarea hiatului, înlocuirea unei vocale din cadrul triftongului prin alta, căderea vocalelor și reducerea elementelor fonice.

Fenomenele fonetice negative denaturează structurile din punct de vedere cantitativ și calitativ, modifică substanțial modelul silabic specific LRLC.

Pentru a nu deteriora aspectul melodic al limbii române literare, în procesul de rostire vorbitorii trebuie să pronunțe clar și ferm fiecare sunet din cuvânt.

La analiza triftongului [iau] din LRLC în plan articulatoriu, acustic și perceptiv, am constatat următoarele:

a) componentele semivocalice din cadrul triftongului se caracterizează printr-o articulație dinamică (cu unele segmente staționare în spectre). Primele două componente sunt emise printr-o excursie de lungă durată, iar cel de-al treilea component printr-o recursie de scurtă durată;

b) al doilea component al triftongului, vocala [a], se pronunță prin trăsături acustice relevante, specifice sunetelor vocalice, excursie ținută și recursie, prezentînd așadar o articulație completă, distinctă și ușor fixată pe sonogramă și spectrogramă. În plan articulatoriu elementul semivocalic [i] și cel vocalic [a] alcătuiesc o structură unică (în canalul fonator) cu caracteristici specifice celor trei sunete [i] + [a] + [u] (articulație glisantă + articulație completă + articulație glisantă).

Din punct de vedere acustic sunetele distincte ale triftongului formează un segment compus din unități fonice dependente, fiecare avînd câte un spectru alcătuit din doi sau trei formanți cu o dinamică maximă la semivocale și una redusă la vocală.

Atenționăm că cele trei sunete componente ale triftongului formează un singur nucleu silabic.

Sunetele din structura <i iau a> se prezintă drept elemente capabile de a întregi și amplifica sonoritatea silabei, intensificînd ritmul și melodia cuvîntului.

În RS elementele fonice ale structurii <i iau a> suportă modificări cantitative și calitative. Se denaturează complet corpul fonetic literar al structurii, structura devine nonsonoră, nonritmică și nonmuzicală.

Acest proces de denaturare a vocalelor din cadrul structurilor este frecvent în RS.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. V. A. Artiomov, *Экспериментальная фонетика*, Moscova, 1986.
2. R. I. Avanesov, *Фонетика современного русского литературного языка*, Moscova, 1956.
3. A. Avram, *Semivocalele românești din punct de vedere fonologic*// Studii și cercetări lingvistice, nr. 1, București, 1958.
4. G. I. Flanagan, *Анализ, синтез и восприятие речи*, Moscova, 1968.

5. G. Gogin, *Limba moldovenească vorbită*, Chișinău, 1986.
6. G. Gogin, *Problema devocalizării hiatului în limba română*, Chișinău, 2003.
7. N. I. Jinhin, *Механизм речи*, Moscova, 1958.
8. L. I. Skvorțov, *Литературный язык. Культура речи. Актуальные проблемы культуры речи*, Moscova, 1970.

NOTE

* Materialul lingvistic a fost rostit de prezentatorii de la „Teleradio Moldova” și studenți.

LRLC – limba română literară contemporană.

RS – rostirea spontană.

SURSE TEXTUALE

1. E. Barbu, *Principele*, București, Editura Minerva, 1977.
2. C. Petrescu, *Patul lui Procust*, Editura București, Gramar, 2008.